

MARIANA ČECHOVÁ: Andersencia

Praha: Verbum, 2019. 122 s. ISBN 978-80-87800-59-1

Literárna spisba Hansa Christiana Andersena, jedného z najpopulárnejších svetových rozprávkárov, ktorý začal aktívne publikovať ešte v prvej polovici 19. storočia, sa už dlhodobo teší značnej pozornosti širšej čitateľskej, ale aj vedeckej obce. Hoci sa Andersen najprv sústreďoval na lyrickú, dramatickú a románovú tvorbu, prevažnú časť jeho diela tvoria zbierky autorských rozprávok, ktoré sa stali predmetom literárnovednej reflexie v mnohých doteraz publikovaných štúdiách a monografiách s ambíciou zmapovať okrem biograficko-bibliografických faktov aj poetologické špecifiká autorových textov. Množinu prác zameraných na hĺbkovú analýzu a charakteristiku rôznych aspektov Andersenových rozprávok dopĺňa i najnovšia monografia Mariany Čechovej s názvom *Andersencia*, ktorá v nejednom ohľade funkčne nadväzuje na autorkin doterajší systematický výskum arcinaratívov (mýtov, prapříbehov, čarovných rozprávok), rovnako ako na dostupné poznatky z oblasti andersenológie a literatúry pre deti a mládež.

Monografia rozdelená na tri kapitoly, ktoré sú rámcované úvodom a záverom, zaujme popri svojom výtvarnom, resp. grafickom spracovaní predovšetkým voľbou skúmanej problematiky. Výklad je totiž ťažiskovo upriamený na interpretáciu synekdochicky vybranej vzorky Andersenových rozprávok s existenciálnou tematikou, pričom jeho cieľom je postihnúť a charakterizovať obraz ľudskej existencie, ktorý je v nich obsiahnutý. Vzhľadom na to, že ide o málo prebádaný aspekt autorovej tvorby, deficit takto zameraného metatextu sa stal pre Čechovú podnetom k vytvoreniu analytickej a primárne tematologicky orientovanej práce, ktorá sa zároveň pokúša prekročiť zaužívaný model prístupu k jeho textom. Okrem stanovených cieľov to doka-

zuje najmä autorkino jasne formulované a logicky vyargumentované metodologicko-koncepcné ukotvenie monografie. Tá síce (zrejme i z dôvodu zacielenia „len“ na šesť rozprávok) nie je zamýšľaná ako príspevok k andersenológii, no usiluje sa o „postihnutie modelu/obrazu pobytu (*Dasein*), ktorý je do týchto rozprávok vtelený“ (15). Čechová sa pri skúmaní projektu sveta a módu bytia v ňom opiera primárne o literárnovedné koncepcie rozvíjané na semioticko-komunikačnej platforme (F. Miko), zatiaľ čo pojmové zastrešenie, umožňujúce zachytiť obraz životného sveta, nachádza v kľúčovej práci Martina Heideggera *Bytie a čas*.

Koncepcia publikácie, ktorá sa nepokúša analyzovať tvorbu jedného z priekopníkov autorskej rozprávky v celej jej komplexnosti, je pozoruhodná hlavne vďaka dôrazu na logiku a postupnosť jednotlivých krokov. V rámci mapovania poetologického kontextu pristupuje Čechová najprv k problematike literárno-vývinového radu, na základe čoho konštatuje Andersenovu nadväznosť na odkaz klasicizmu a romantizmu, rovnako ako na tradíciu ľudovej a autorskej rozprávky, ktorej „pridáva osobitý výraz“ (31), „pretvára ju do novej kvality“ (29). Na pozadí elementárnej komparácie s textami jeho predchodcov (Ch. Perrault, E. T. A. Hoffmann, J. a W. Grimmovci) poukazuje najmä na Andersenov špecifický vzťah k folklóru, k poetickým symbolom a fantastike, pričom v jeho prípade upozorňuje aj na osobitosť v podobe absencie happyendu, keď „zhyperbolizovanú fantastickosť nahrádza reálny svet“ (30). Prepojenie medzi realistickým a fantastickým opisuje na úrovni sujetu ako intervenciu, resp. prenikanie fantastických prvkov do obyčajného sveta, ktoré autor dosahuje hlavne prostredníctvom animizácie a antropomor-

fizácie. V podkapitole venovanej poetologickým aspektom je však nemenej zaujímavým a prínosným aj uvažovanie o sociálnosti a detskom aspekte výrazu. Čechová ich identifikuje v kompozičnej, jazykovej, štýlovej či tematicko-motivickej rovine, vďaka čomu sa plynulo dostáva i k otázke voľby prostredia, ktorého osnovným rámcom je príroda prezentovaná „v podobe priamej i metamorfnej“ (36). Z hľadiska priestorového ukotvenia rozprávok platí toto konštatovanie aj v prípade zobrazenia interiéru, kde však – na rozdiel od toposu prírody – Andersen mení optiku z celku na jeho časť a dosahuje tak, že „minucióznosť sveta predmetov sa presúva do prvého plánu“ (38). Popri deskripcii najmarkantnejších atribútov spolu s menej nápadnými výrazovými a významovými nuansami jeho rozprávkovej tvorby je zároveň potrebné osobitne vyzdvihnúť dva smerodajné, a vo vzťahu k tretej, kľúčovej časti knihy, konštitutívne zistenia, ktorými autorka uzatvára druhú kapitolu: prvé spočíva v akcentovaní faktu, že „sujetová štruktúra Andersenovej rozprávky nezodpovedá hodnotovému princípu základnej osnovy ľudovej rozprávky, tak ako ju predložil V. Propp“ (40), pretože Andersenov hrdina sa na záver nenavracia domov a jeho úsilie je spravidla márne; druhé sa týka sféry pragmatiky a ozrejmjuje skutočnosť, že autorovu rozprávkovú tvorbu charakterizuje istá dvojadresnosť vo vzťahu k recipientovi, ktorému je určená bez ohľadu na jeho vek.

Uvedené poznatky Čechová zohľadňuje v tretej, ťažiskovej a súčasne najobsiahlejšej kapitole, v ktorej sa sústreďuje na interpretačnú sondáž existenciálnych motívov vo vybraných rozprávkach (*Malá morská panna*, *Smrek*, *Sedmokráska*, *Dievčatko so zápalkami*, *Statočný cínový vojačik* a *Ropucha*) s cieľom odkryť jednotlivé vrstvy existenciálnosti výrazu a poukázať na ich štruktúralne indikátory. V tomto prípade možno opäť oceniť premyslený postup a logiku kompozície – tá smeruje od analýzy priestorového rozvrhnutia fikčného sveta rozprávky, ktorý utvára vonkajšie podmienky životnej situácie hlavných protagonistov, až k sloves-

nému stvárneniu ich vnútorných atribútov. Autorka sa preto najprv venuje fenoménu exiguity v zmysle nenáročnosti (obyčajnosti) a malosti (útlosti) a vzťahuje ho jednak k prostrediu, ale i k postavám vybraných rozprávok. Vďaka interpretačnej zručnosti sa jej darí výkladovo postihnúť exiguítné pôsobenie postáv vo svete, rovnako ako stav ich bytia, „ktoré je v harmonickej konsonancii s ich vnútornými ‚parametrami‘ a duševným naladením“ (69). V nadväznosti na to autorka upriamuje pozornosť aj na problematiku vnútorných dispozícií hlavných hrdinov a ich vyrovnávania sa so situáciami, v ktorých sa v rámci naratívu ocitajú. Andersenov spôsob písania vníma v tomto smere ako dialóg dvoch slohotvorných postupov, pričom kontrast medzi vonkajším svetom a vnútorným prežívaním postáv považuje za jeden z ukazovateľov romantizujúcej tendencie, zatiaľ čo realistické momenty v rozprávkach usúvzťažňuje hlavne s možnosťou čitateľovej empatickej projekcie do stavu postavy, ktorá má z hľadiska účinnosti rozprávok veľký význam.

Ďalším z reflektovaných fenoménov viazucich sa k postavám jednotlivých rozprávok je ich solitérnosť, spočívajúca predovšetkým v situovaní postáv na perifériu sveta. Čechová kvôli prehľadnosti rozčleňuje symptomatický motív osamelosti hlavných hrdinov do štyroch okruhov v závislosti od dôsledku, ktorý ju spôsobuje („Osamelosť ako dôsledok neporozumenia ľudského sveta“, „Osamelosť ako dôsledok zabudnutia“, „Osamelosť ako dôsledok neporozumenia animizovaného okolia“, „Osamelosť ako dôsledok upadania“), a v snahe o ich presnú charakterizáciu si funkčne vypomáha filozofickými pojmami ako „pobyt“, „neautentické bytie“, „vykorenenosť“ a pod., pochádzajúcimi z pera nemeckého mysliteľa M. Heideggera. Týmto spôsobom plynulo prechádza k výkladu zameranému na analýzu ikonizácie utrpenia Andersenových hrdinov, ktorého pôvodcom je človek. V obrazoch existenciálnej drámy pritom autorka dokázala identifikovať hneď niekoľko spôsobov útrpného, mlkveho a osamelého prežívania ľudského

údelu, na základe čoho vyzdvihla skutočnosť zážitkového sprítomňovania stavov utrpenia postáv. Umožňuje ho podľa nej najmä prítomnosť vševediaceho alebo personálneho rozprávača, ktorý čitateľovi či čitateľke rozkrýva „pocitový svet hlavných postáv, aby sa mu ich trýznivé rozpoloženie zvýznamňovalo, takpovediac, intro-verzne, zvnútra“ (97). Text monografie vďaka tomu prirodzene vyúsťuje k upriamaniu pozornosti na tragiku, resp. tragickosť výrazu, ktorá zastrešuje a sumujúco zhodnocuje všetky doteraz spomenuté príznaky vybraných rozprávok. Hoci tragický záver s tematizáciou smrti hlavného hrdinu nie je v prípade rozprávky žánrovo príznačný, podľa Čechovej životný údel protagonistu a „jeho existenčnú trýzeň Andersen uzatvára tak, aby na čitateľa mala intenzívny katarzný účinok“, vyplývajúci z výrazovej súhry „smútku, vznešenosti a krásy“ (103 – 104).

Čitateľsky pútavá monografia Mariany Čechovej aj napriek niekoľkým drobným edičným chybám (občasné spájanie slov, chýbajúce písmeno či preklep) dokazuje na celej svojej ploche vysokú úroveň autorkinho teoretického myslenia, jej schopnosť hĺbkovej analýzy a v neposlednom rade aj interpretačnú kompetenciu, ktorú v plnej miere preukázala aj v tomto informačne nasýtenom, kultivovanom a literárnovedne prínosnom texte. Vďaka prístupu k zvolenej problematike a celkovej štýlovej rovine textu, ktorá v sebe kombinuje odborný jazyk so zážitkovým, má *Andersencia* všetky predpoklady na to stať sa nielen súčasťou odporúčanej študijnej literatúry pre poslucháčov umenovedných disciplín, ale aj erudovaným sprievodcom každého čitateľa, ktorého zaujíma Andersenova rozprávková tvorba.

TOMÁŠ LIETAVEC

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Slovenská republika

PÉTER H. NAGY: Médiumközi relációk [Intermedial Relations]

Dunajská Streda: NAP Kiadó, 2018. 192 pp. ISBN: 978-80-8104-072-6

“For more than a few decades now, it has become clear that literature has an intermedial nature and it is spreading in an intermedial extent” (9). This first sentence of Péter H. Nagy’s monograph *Médiumközi relációk* (Intermedial relations) also marks the focal point of the volume’s analyses. The notion of intermedia was popularized by the determining figure of experimental poetry, Dick Higgins, with his identically titled paper (1966). The phrase indicates the interrelation of arts and media, i.e. medium-specificity, and in doing so, it questions and opens up the (en)closedness of the scientific fields. Intermedial research often has its foundations in literary studies – thus the post-structuralist intertextuality theories can be considered as their antecedents – which are complemented by a medial and technological focus. For researching the subject, indispensable contributions have been made by Marshall McLuhan – the content of every medium is

another medium – or W.J. Thomas Mitchell – in terms of codes, channels and perception, every medium is mixed. Irina O. Rajewsky’s study “Border Talks: The Problematic Status of Media Borders in the Current Debate about Intermediality” (in *Media Borders, Multimodality and Intermediality*, ed. by Lars Elleström, 2010) typifies intermediality in a poetic sense. By medial transposition, she means adaptation; by medium combination, she means multimodality, that is, the parallel presence of more media. According to Rajewsky, intermedial references are phenomena which are characteristic of other art/medial environments besides the current one.

Intermedial research in Hungary has grown since the 2000s. The Intermedia department of the Hungarian University of Fine Arts, where excellent researchers like the art historian Miklós Peternák or the essayist philosopher J.A. Tillmann have